19. 10. 2006

ID: 43973

Trestní odpovědnost

Ochrana závazkových vztahů má být v prvé řadě uplatňována prostředky občanského a obchodního práva a teprve tam, kde je taková ochrana neúčinná a kde porušení občanskoprávních vztahů naplňuje znaky konkrétní skutkové podstaty trestného činu a svou intenzitou dosahuje předpokládaného stupně společenské nebezpečnosti, je namístě uplatňovat trestní odpovědnost. V právním státě je zásadně nepřípustné, aby prostředky trestní represe sloužily k uspokojování subjektivních práv soukromoprávní povahy, nejsou-li vedle toho splněny všechny předpoklady vzniku trestněprávní odpovědnosti, resp. nejsou-li tyto předpoklady zcela nezpochybnitelně zjištěny.

(Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 8 Tdo 397/2006, ze dne 27.4.2006)

Nejvyšší soud České republiky rozhodl v neveřejném zasedání konaném o dovolání podaném obviněným B. K., proti usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 20. 4. 2005, sp. zn. 5 To 129/2005, který rozhodl jako soud odvolací v trestní věci vedené u Okresního soudu ve Žďáře nad Sázavou pod sp. zn. 2 T 19/2004, tak, že podle § 265k odst. 1 tr. ř. se zrušují usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 20. 4. 2005, sp. zn. 5 To 129/2005, a rozsudek Okresního soudu ve Žďáře nad Sázavou ze dne 15. 2. 2005, sp. zn. 2 T 19/2004. Současně podle § 265k odst. 2 tr. ř. se zrušují všechna další rozhodnutí na zrušená rozhodnutí obsahově navazující, pokud vzhledem ke změně, k níž došlo zrušením, pozbyla podkladu. Podle § 265l odst. 1 tr. ř. se přikazuje Okresnímu soudu ve Žďáře nad Sázavou, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl.

Z odůvodnění :

Obviněný B. K. byl rozsudkem Okresního soudu ve Žďáře nad Sázavou ze dne 15. 2. 2005, sp. zn. 2 T 19/2004, uznán vinným, že „v době od 1. 3. do 26. 8. 2003, kdy mu bylo doručeno usnesení o zahájení trestního stíhání, v k. ú. S., obec B., okr. Ž. n. S., po skončení nájemního vztahu výpovědí ke škodě vlastníka J. S., bez úhrady neoprávněně užíval jeho kravín a ocelokolnu ve vlastnictví E. B.“.

Takto zjištěné jednání obviněného soud prvního stupně právně kvalifikoval jako trestný čin neoprávněného zásahu k domu, k bytu nebo k nebytovému prostoru podle § 249a odst. 1 tr. zák. a uložil mu za to podle téhož ustanovení trest odnětí svobody v trvání čtyř měsíců, jehož výkon podmíněně odložil podle § 58 odst. 1 a § 59 odst. 1 tr. zák. na zkušební dobu jednoho ruku.

Proti odsuzujícímu rozsudku podal obviněný odvolání, které projednal Krajský soud v Brně ve veřejném zasedání konaném dne 20. 4. 2005, sp. zn. 5 To 129/2005, a podle § 256 tr. ř. je zamítl.

Proti citovanému usnesení odvolacího soudu podal obviněný prostřednictvím obhájce JUDr. J. G. dovolání jednak z důvodu uvedeného v ustanovení § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř., neboť napadené rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení skutku soudy obou stupňů, jednak z důvodu uvedeného v § 265b odst. 1 písm. l) tr. ř., neboť odvolací soud nesprávně zamítl dovolání jako nedůvodné podle § 256 tr. ř.

Obviněný po stručné rekapitulaci dosavadního řízení ve věci uvedl, že soudy prvního i druhého stupně učinily ze skutkových zjištění nesprávný právní závěr, když podřadily jeho jednání pod trestný čin neoprávněného zásahu k domu, k bytu nebo k nebytovému prostoru podle § 249a odst. 1 tr. zák., ačkoliv skutková podstata tohoto trestného činu je definována tak, že je třeba k jejímu naplnění úmyslným zaviněním protiprávně obsadit nebo užívat dům, byt nebo nebytový prostor jiného. Z dosud provedeného dokazování však vůbec nevyplynulo, že (obviněný) v dané době užíval dům, byt nebo nebytový prostor; naopak z něho vyplynulo, že se mělo jednat o užívání ocelokolny, kterou tvoří pouze střecha bez stěn a bez podlahy. Tato ocelokolna rozhodně nesplňuje kriteria pro nebytový prostor, který musí být vymezen mimo střechy minimálně i bočními stěnami. Takto zastřešený pozemek patřil paní B., která obviněnému jeho užívání povolila. Naopak neumožnila jeho užívání panu S. a do dnešního dne nedošlo k dohodě o podmínkách přístupu k těmto objektům mezi majitelem pozemků a majitelem objektů na nich postavených. U druhého objektu nazývaného kravínem nebylo též doloženo, zda se může jednat o nebytový prostor, nebylo doloženo stavební povolení

ani kolaudační rozhodnutí a ani nebyl doložen stav objektu.

Dále obviněný zdůraznil, že u civilních soudů dosud není ukončeno řízení o určení vlastnictví k uvedeným objektům a nadále je u nich vedeno řízení zahájené paní B. na jejich odstranění; toto řízení je zatím přerušeno do ukončení řízení o určení vlastnictví, které též vyvolala paní B. Již z těchto soudních sporů vyplývá, že dosud nedošlo k definitivnímu vyjasnění vlastnických vztahů, ani nebylo rozhodnuto, zda vůbec tyto objekty budou dále existovat nebo budou odstraněny. Závěr učiněný soudem prvního stupně z její výpovědi neodpovídá skutečnosti, a proto měla být u odvolacího soudu opětovně vyslechnuta, jak požadovala obhajoba.

Podle přesvědčení obviněného závěr soudů, že díky jeho počínání nemohl tyto objekty poškozený J. S. ke své škodě užívat, není v souladu se skutečností, neboť jmenovaný nezačal tyto objekty užívat ani poté, kdy byly (obviněným) vyklizeny, a nevyužívá je dodnes. Z uvedeného vyplývá, že obviněný ani po subjektivní stránce nenaplnil skutkovou podstatu žalovaného trestného činu, neboť do dnešního dne není věrohodně vyjasněno vlastnictví ani další osud těchto objektů. Soudy se nezabývaly jeho přesvědčením, že může tyto objekty užívat do rozhodnutí v civilním sporu. Jeho jednání tak nedosáhlo potřebného stupně pro společenskou nebezpečnost trestného činu ve smyslu § 3 odst. 2 tr. zák. Jedná se tudíž o nadbytečnou kriminalizaci jednání, které bylo a je úspěšně řešeno občanskoprávní cestou.

V závěru podaného dovolání obviněný navrhl, aby dovolací soud napadené usnesení podle § 265k odst. 1 tr. ř. v celém rozsahu zrušil, aby současně zrušil i předcházející rozsudek Okresního soudu ve Žďáře nad Sázavou a související rozhodnutí o náhradě nákladů trestního řízení a rozhodl sám podle § 265m odst. 1 tr. ř. nebo věc přikázal Okresnímu soudu ve Žďáře nad Sázavou k novému projednání a rozhodnutí podle ustanovení § 265l odst. 1 tr. ř.

Předseda senátu soudu prvního stupně zaslal v souladu s ustanovením § 265h odst. 2 tr. ř. opis dovolání obviněného s upozorněním, že se může k dovolání písemně vyjádřit a souhlasit s projednáním dovolání v neveřejném zasedání, Nejvyššímu státnímu zastupitelství v Brně.

Státní zástupce činný u Nejvyššího státního zastupitelství (dále jen “státní zástupce”) ve svém vyjádření ze dne 19. 4. 2006 uvedl, že Nejvyšší soud při svém rozhodování se bude muset zabývat především otázkou, zda obviněným vznesené námitky naplňují jím uplatněný dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. Z tohoto hlediska zaujal názor, že dovolání je třeba považovat za právně relevantní nejen v té části, v níž obviněný prezentoval, že ocelokolna nesplňuje kriteria pro nebytový prostor a že u druhého objektu nazývaného kravínem nebylo doloženo, zda se může jednat o nebytový prostor, když nebylo doloženo stavební povolení ani kolaudační rozhodnutí a ani nebyl doložen stav objektu, ale i v té pasáži, v níž uvedl, že ani po subjektivní stránce nenaplnil skutkovou podstatu žalovaného trestného činu, neboť do dnešního dne není věrohodně vyjasněno vlastnictví ani další osud těchto objektů, když soudy se nezabývaly jeho přesvědčením, že může tyto objekty užívat do rozhodnutí v civilním sporu; jeho jednání tak nedosáhlo potřebného stupně pro společenskou nebezpečnost trestného činu ve smyslu § 3 odst. 2 tr. zák. a jedná se tudíž o nadbytečnou kriminalizaci jednání, které bylo a je úspěšně řešeno občanskoprávní cestou. Obviněný tímto způsobem namítl, že skutek, pro který byl stíhán a odsouzen, nenaplňuje znaky objektivní a subjektivní stránky skutkové podstaty trestného činu, kterým byl pravomocně shledán vinným, ale ani jeho materiální podstatu spočívající v zákonem požadovaném stupni společenské nebezpečnosti.

S uvedenými námitkami obviněného je třeba podle názoru státního zástupce se v principu ztotožnit. Podle § 1 zákona č. 116/1990 Sb., o nájmu a podnájmu nebytových prostor, ve znění pozdějších předpisů, jsou nebytovými prostory místnosti nebo soubory místností, které jsou podle rozhodnutí stavebního úřadu určeny k jinému účelu než k bydlení; nebytovými prostory nejsou příslušenství bytu ani společné prostory domu. Z toho vyplývá, že při posouzení, zda se v tom či onom konkrétním případě jedná o byt nebo nebytový prostor (i pro účely občanskoprávních vztahů), se musí vycházet ze stavebněprávních předpisů; přitom je rozhodující kolaudační stav, nikoliv faktický způsob využívání.

Soudy obou stupňů však v daném případě evidentně vycházely nikoliv z kolaudačního stavu, nýbrž z faktického stavu užívání obou prostor, přičemž ani z odůvodnění jejich rozhodnutí nelze zjistit, k jakému účelu byly tyto prostory určeny příslušným rozhodnutím stavebního úřadu. Teprve po tomto zjištění bude možné uvažovat, zda byly naplněny znaky uvedeného trestného činu po objektivní stránce. Pokud by tomu tak nebylo, neměly by již místo jakékoli úvahy o existenci zavinění či o stupni nebezpečnosti činu pro společnost.

V závěru svého vyjádření proto státní zástupce navrhl, aby Nejvyšší soud podle § 265k odst. 1, 2 tr. ř. zrušil usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 20. 4. 2005, sp. zn. 5 To 129/2005, a rozsudek Okresního soudu ve Žďáře nad Sázavou ze dne 15. 2. 2005, sp. zn. 2 T 19/2004, a stejně tak zrušil všechna další rozhodnutí na zrušená rozhodnutí obsahově navazující, pokud vzhledem ke změně, k níž došlo zrušením, pozbyla podkladu, a aby dále postupoval podle § 265l odst. 1 tr. ř. a přikázal Okresnímu soudu ve Žďáře nad Sázavou, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a

rozhodl. Zvlášť také upozornil, že takové rozhodnutí může Nejvyšší soud učinit v neveřejném zasedání ve smyslu § 265r odst. 1 písm. b) tr. ř.

Nejvyšší soud jako soud dovolací (§ 265c tr. ř.) nejprve zjišťoval, zda jsou v posuzované věci splněny zákonné podmínky přípustnosti dovolání formulované v § 265a tr. ř. Podle odst. 1 citovaného ustanovení lze napadnout dovoláním pravomocné rozhodnutí soudu ve věci samé, pokud soud rozhodl ve druhém stupni a zákon to připouští, přičemž v ustanovení § 265a odst. 2 písm. a) až písm. h) tr. ř. zákonodárce taxativně vymezil, co se rozumí rozhodnutím ve věci samé.

Při posuzování těchto okolností Nejvyšší soud shledal, že dovolání obviněného je přípustné podle § 265a odst. 1, 2 písm. a), h) tr. ř., neboť napadá rozhodnutí, jímž byl zamítnut opravný prostředek proti rozsudku, jímž byl obviněný uznán vinným a byl mu uložen trest. Obdobně shledal, že dovolání bylo podáno osobou oprávněnou [§ 265d odst. 1 písm. b), odst. 2 tr. ř.], v zákonné lhůtě a na místě, kde lze podání učinit (§ 265e odst. 1, 2, 3 tr. ř.). Rovněž tak konstatoval, že obsah dovolání v zásadě vyhovuje náležitostem vyžadovaným zákonem a formulovaným v ustanovení § 265f odst. 1 tr. ř.

S ohledem na to, že dovolání lze podat jen z důvodů uvedených v § 265b tr. ř., musel Nejvyšší soud dále posoudit otázku, zda obviněným uplatněné dovolací důvody lze považovat za důvody uvedené v citovaném ustanovení zákona, jejichž existence je zároveň podmínkou přezkumu napadeného rozhodnutí dovolacím soudem.

Podle § 265b odst. 1 písm. l) tr. ř. lze dovolání podat, jestliže bylo rozhodnuto o zamítnutí nebo odmítnutí řádného opravného prostředku proti rozsudku nebo usnesení uvedenému v § 265a odst. 2 písm. a) až g) tr. ř., aniž byly splněny procesní podmínky stanovené zákonem pro takové rozhodnutí nebo byl v řízení mu předcházejícím dán důvod dovolání uvedený v § 265b odst. 1 písm. a) až k) tr. ř.

Ve vztahu k tomuto dovolacímu důvodu však Nejvyšší soud konstatoval, že ač jej obviněný v dovolání výslovně zmínil, v dalším textu jej nikterak blíže nerozvedl žádnými konkrétními argumenty, které jej měly naplňovat.

Z obsahu dovolání v ustanovení § 265f odst. 1, 2 tr. ř. a zejména ze znění ustanovení § 265b odst. 1 tr. ř. je přitom třeba dovodit, že pouhé formální uvedení některého z důvodů dovolání vymezených v § 265b odst. 1 písm. a) až l) tr. ř. odkazem na toto zákonné ustanovení není postačující; naopak tento důvod musí být také skutečně v podaném dovolání tvrzen a odůvodněn konkrétními vadami, které jsou dovolatelem spatřovány v dovoláním napadeném rozhodnutí či řízení tomuto rozhodnutí předcházejícím. Stejný názor ostatně opakovaně vyjádřil ve svých rozhodnutích také Ústavní soud, jenž k této problematice uvedl, že označení konkrétního dovolacího důvodu uvedeného v ustanovení § 265b tr. ř. nemůže být pouze formální; Nejvyšší soud je povinen vždy nejdříve posoudit otázku, zda dovolatelem uplatněný dovolací důvod lze i podle jím vytýkaných vad podřadit pod některý ze specifických dovolacích důvodů uvedených v § 265b tr. ř., neboť pouze skutečná existence zákonných dovolacích důvodů, nikoli jen jejich označení, je zároveň podmínkou i rámcem, v němž dochází k přezkumu napadeného rozhodnutí odvolacím soudem (srov. např. usnesení ze dne 2. 6. 2005, sp. zn. III. ÚS 78/05).

Z uvedených důvodů se Nejvyšší soud nemohl rozhodnutím napadeným dovoláním z důvodu uvedeného v § 265b odst. 1 písm. l) tr. ř. zabývat.

Dalším důvodem dovolání, který obviněný ve svém mimořádném opravném prostředku uplatnil, byl ten, jenž je uveden v ustanovení § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř.; je dán tehdy, jestliže rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení skutku nebo jiném nesprávném hmotně právním posouzení.

V rámci takto vymezeného dovolacího důvodu je možné namítat, že skutek, jak byl v původním řízení zjištěn, byl nesprávně právně kvalifikován jako určitý trestný čin, ačkoliv šlo o jiný trestný čin nebo nešlo o žádný trestný čin; dále pak lze namítat vadnost jiného hmotně právního posouzení, které spočívá v nesprávném posouzení některé další otázky, nespočívající přímo v právní kvalifikaci skutku, ale v posuzování jiné skutkové okolnosti mající význam z hlediska hmotného práva zejména trestního, ale případně i jiných právních odvětví. Není však možné namítat nesprávnost samotných skutkových zjištění ani nesprávnost hodnocení důkazů.

S odkazem na uvedený dovolací důvod je z hlediska napadeného rozhodnutí a obsahu dovolání významná otázka, zda obviněný po objektivní a subjektivní stránce naplnil zákonné znaky trestného činu neoprávněného zásahu k domu, k bytu nebo k nebytovému prostoru podle § 249a odst. 1 tr. zák. a zda jeho jednání vykazuje z materiálního hlediska takový stupeň nebezpečnosti činu pro společnost, že již jde o trestný čin.

Takovou argumentaci obviněného lze podřadit pod jím uplatněný dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř., neboť směřuje proti správnosti právního posouzení skutku. Nejvyšší soud proto přezkoumal podle § 265i odst. 3 tr. ř. zákonnost a odůvodněnost těch výroků napadeného rozhodnutí, proti nimž bylo dovolání podáno, a to v rozsahu a z důvodů uvedených v dovolání, jakož i řízení napadené části rozhodnutí předcházející.

Po tomto přezkoumání Nejvyšší soud dospěl k závěru, že podané dovolání je opodstatněné, a protože bylo důvodně podáno proti výroku o vině, přezkoumal podle § 265i odst. 4 tr. ř. v návaznosti na vytýkané vady i výrok o trestu, jakož i další výroky, které mají ve výroku o vině svůj podklad. K závěru o důvodnosti podaného dovolání dospěl Nejvyšší soud na podkladě těchto skutečností:

Podle § 120 odst. 3 tr. ř. výrok rozsudku, jímž se obviněný uznává vinným, musí přesně označovat trestný čin, jehož se výrok týká, a to nejen zákonným pojmenováním a uvedením příslušného zákonného ustanovení, nýbrž i uvedením místa, času a způsobu spáchání, popřípadě i uvedením jiných skutečností, jichž je třeba k tomu, aby skutek nemohl být zaměněn s jiným, jakož i uvedení všech zákonných znaků včetně těch, které odůvodňují určitou trestní sazbu. Ve skutkové větě výrokové části rozsudku tudíž musí být popsány všechny znaky skutkové podstaty daného trestného činu, a to slovním vyjádřením všech okolností, které v konkrétním případě vytvářejí znaky tohoto trestného činu. Popis skutku proto nemůže být libovolný, ale musí vyjadřovat všechny skutečnosti významné pro právní kvalifikaci.

O správné právní posouzení skutku se jedná tehdy, když popis skutku ve výroku rozsudku je uvedený v souladu s právní větou, obsahující formální zákonné znaky skutkové podstaty konkrétního trestného činu (a současně skutek dosahuje potřebný stupeň společenské nebezpečnosti). Naproti tomu o nesprávné právní posouzení se jedná v případě, že popis skutku vyjádřený ve skutkové větě výroku rozsudku bezezbytku neodpovídá formálním znakům použité skutkové podstaty trestného činu vyjádřeným v právní větě výroku. Z logiky věci plyne, že o nesprávné právní posouzení skutku by se jednalo též v případě, kdy sice skutková věta i právní věta výroku jsou v souladu, avšak skutek nedosahuje potřebného stupně společenské nebezpečnosti.

Uvedené skutečnosti bylo zapotřebí akcentovat ještě předtím, než bude zaměřena pozornost na formální a materiální znaky trestného činu neoprávněného zásahu do práva k domu, bytu nebo k nebytovému prostoru podle § 249a odst. 1 tr. zák. Tohoto trestného činu se dopustí ten, kdo neoprávněně brání oprávněné osobě v užívání domu, bytu nebo nebytového prostoru.

Z tzv. právní věty výroku o vině v rozsudku soudu prvního stupně se podává, že soud považoval za naplněné znaky uvedeného trestného činu, které spočívají v tom, že pachatel protiprávně užíval nebytový prostor jiného. Skutková část výroku o vině v tomto rozsudku ve spojení s odpovídající částí jeho odůvodnění však neobsahuje všechna potřebná a zcela konkrétní skutková zjištění, která vyjadřují zákonné (formální i materiální) znaky právě tohoto trestného činu.

Objektem trestného činu neoprávněného zásahu do práva k domu, bytu nebo k nebytovému prostoru podle § 249a odst. 1 tr. zák. je zájem na ochraně nerušeného užívání domu, bytu nebo nebytového prostoru oprávněnou osobou. Oprávněnou osobou je především vlastník domu, bytu nebo nebytového prostoru, pokud je zároveň uživatelem, a dále nájemce nebo podnájemce domu, bytu nebo nebytového prostoru na základě platné smlouvy o nájmu nebo podnájmu domu, bytu nebo nebytového prostoru (možný je i společný nájem domu, bytu nebo nebytového prostoru, kdy na straně nájemců je více osob).

Jelikož v daném případě obviněný měl protiprávně užívat nebytový prostor jiného, stačí soustředit pozornost pouze na tento předmět útoku. V podaném dovolání obviněný ve shodě s obhajobou uplatňovanou v předcházejících stadiích řízení brojil především proti zjištění, že by ocelokolna a kravín měly být považovány za nebytové prostory ve smyslu jednoho z formálních zákonných znaků trestného činu podle § 249a odst. 1 tr. zák. Jeho námitky v tomto směru byly již výše zmíněny a není zapotřebí znovu je opakovat.

Soud prvního stupně tomuto formálnímu zákonnému znaku žádnou pozornost nevěnoval a v odůvodnění odsuzujícího rozsudku se jím vůbec nezabýval. Jeho pochybení v tomto směru nenapravil ani soud druhého stupně, který v samém závěru svého usnesení jen stručně uvedl, že “ani odvolací soud nemá pochybnosti o tom, že se v daném případě jedná o nebytové prostory ve smyslu § 249a trestního zákona, když ve stručnosti odkazuje na komentář trestního zákona”.

Takový neadresný odkaz odvolacího soudu je naprosto nepřípadný už proto, že dovolacímu soudu ani není známo, že by v některém z jeho vydání naprosto specifická problematika ocelokolny či kravína jako nebytového prostoru byla řešena. Pokud v některém z nich (srov. např. Šámal, P., Púry, F., Rizman, S. Trestní zákon. Komentář. 5. vydání. Praha: C. H. Beck, 2003, 1342 s.) pojem nebytových prostor byl řešen, pak jen s úvahou, že “jde především o

provozní místnosti, tovární i jiné haly, kanceláře, provozovny, prodejny apod.” (tamtéž), a zejména v návaznosti na zákon č. 116/1990 Sb., o nájmu a podnájmu nebytových prostor, ve znění pozdějších předpisů.

V této souvislosti je zapotřebí poznamenat, že soudy prvního a druhého stupně ve věci rozhodovaly dne 15. 2. 2005, resp. 20. 4. 2005, tedy před účinností novely citovaného zákona č. 360/2005 Sb. ze dne 19. 8. 2005. V době jejich rozhodování znělo ustanovení § 1 písm. a) zákona č. 116/1990 Sb. tak, že (zákon) se vztahuje na nebytové prostory, jimiž jsou místnosti nebo soubory místností, které podle rozhodnutí stavebního úřadu jsou určeny k jinému účelu než k bydlení; nebytovými prostory nejsou příslušenství bytu, ani společné prostory domu.

Podle § 1 písm. a) tohoto zákona v současném znění (úplné znění vyhlášeno pod č. 440/2005 Sb.) se za nebytové prostory považují místnosti nebo soubory místností, které podle rozhodnutí stavebního úřadu jsou určeny k jinému účelu než k bydlení, a jimiž jsou zejména prostory určené k provozování výroby, obchodu, služeb, výzkumu, administrativní činnosti, umělecké, výchovné a vzdělávací činnosti, dále archivy, garáže, skladové prostory a části veřejně přístupných prostorů budov; nebytovými prostory nejsou příslušenství bytu, prádelny, sušárny, kočárkárny a půdy.

Jakkoliv je pojem nebytové prostory v zákoně vymezen i po citované novele v zásadě obdobně (oproti předcházející úpravě jsou některé takovéto prostory navíc příkladmo vyjmenovány), bude povinností zejména soudu prvního stupně (a případně i soudu odvolacího), aby při novém rozhodování ve věci věnoval i této problematice potřebnou pozornost a v odůvodnění rozhodnutí vyložil, z jaké právní úpravy vycházel a proč. Obecně totiž platí, že trestnost činu ve smyslu § 16 odst. 1 tr. zák. je třeba posoudit zásadně podle celého souhrnu zákonných norem trestních i mimotrestních, které jsou všechny účinné ke stejnému momentu rozhodnému z hlediska časové působnosti zákona podle citovaného ustanovení; proto nelze trestnost skutku posoudit částečně podle zákona účinného v době jeho spáchání (např. z hlediska trestního zákona) a částečně podle zákona účinného v době rozhodování soudu (např. z hlediska mimotrestních právních norem) – srov. přiměřeně rozhodnutí č. 11/2004-I. Sb. rozh. trest.

Z výše uvedeného (pozitivního i negativního) vymezení pojmu nebytový prostor vyplývá, že při posouzení, zda se v tom či onom konkrétním případě jedná o takový prostor (i pro účely občanskoprávních vztahů), se musí vycházet ze stavebněprávních předpisů. Za rozhodující je přitom třeba považovat kolaudační stav, nikoliv faktický způsob využívání.

Této skutečnosti si soudy obou stupňů evidentně nebyly vědomy, neboť při svém rozhodování nevycházely z kolaudačního stavu, nýbrž z faktického stavu užívání obou prostor. Přitom ani z odůvodnění jejich rozhodnutí nelze zjistit, k jakému účelu byly tyto prostory určeny příslušným rozhodnutím stavebního úřadu. Pouze z výpisu z katastru nemovitostí (č. l. 33 spisu) vyplývá, že zmiňované prostory jsou využívány jako “zem. stav” – nejspíš tedy jako zemědělská stavení.

Základním stavebněprávním předpisem je zákon č. 50/1976 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů. Z jeho jednotlivých ustanovení je pro účely tohoto trestního řízení vhodné připomenout zejména § 66, podle jehož první věty ve stavebním povolení stanoví stavební úřad závazné podmínky pro provedení a užívání stavby a rozhodne o námitkách účastníků řízení, a § 82 odst. 1, podle něhož kolaudačním rozhodnutím se povoluje užívání stavby k určenému účelu, a je-li to zapotřebí, stanoví se podmínky pro užívání stavby.

Z uvedených důvodů mělo být povinností již nalézacího soudu opatřit si kolaudační rozhodnutí (na ocelokolnu i kravín) od místně příslušného stavebního úřadu a provést jimi důkaz. Teprve pak totiž mohl soud zvažovat, zda uvedené prostory jsou prostory nebytovými a zda jejich protiprávním užíváním obviněný mohl po objektivní stránce naplnit znaky trestného činu neoprávněného zásahu do práva k domu, bytu nebo k nebytovému prostoru podle § 249a odst. 1 tr. zák. Jestliže soud prvního stupně dokazování v uvedeném směru neprovedl, měl jeho pochybení napravit soud odvolací. Pokud tak ani on neučinil, rovněž nemohl zodpovědně posoudit objektivní stránku uvedeného trestného činu.

Přitom by nebylo možno pochybovat o tom, že užívání zmiňovaných prostor obviněným (za předpokladu, že by se skutečně jednalo o prostory nebytové a že je obviněný skutečně užíval) by bylo protiprávní. Podle § 10 zákona č. 116/1990 Sb., o nájmu a podnájmu nebytových prostor, ve znění pozdějších předpisů, totiž platí, že je-li nájem uzavřen na dobu neurčitou, jsou pronajimatel i nájemce oprávněni vypovědět smlouvu písemně bez udání důvodu, není-li dohodnuto jinak. Provedené důkazy totiž svědčí pro závěr, že obviněný byl nejprve dopisem ze dne 31. 10. 2002 vyrozuměn likvidátorkou ZD U. – v likvidaci Mgr. M. H. o změně majitele uvedených prostor a následnou písemnou výpovědí ze dne 7. 8. 2002 (doručenou mu 8. 8. 2002) mu byla společně jmenovanou likvidátorkou a novým

majitelem Mgr. J. S. nájemní smlouva z 1. 1. 2000 vypovězena se šestiměsíční výpovědní lhůtou (nájem obviněného tak skončil 28. 2. 2003).

Skončil-li nájem předmětných prostor naposledy uvedeného dne, pak by mělo být logické, že byly od následujícího dne (tj. 1. 3. 2003) užívány protiprávně. Obviněný však po celé dosavadní řízení (i podaném dovolání) tvrdí, že zmiňované objekty po tomto datu neužíval, vyklidil je a neužívá je ani v současné době. Soud prvního stupně sice této jeho obhajobě neuvěřil (označil ji za účelovou, nevěrohodnou a vyvrácenou provedenými důkazy), blíže však nevysvětlil ani to, k jakému účelu a v jakém rozsahu měl jednotlivé objekty užívat. Tyto skutečnosti přitom nelze zjistit ani z odůvodnění rozhodnutí odvolacího soudu, který nejprve jen paušálně odkázal na způsob hodnocení důkazů nalézacím soudem a posléze v rozporu se skutkovou i právní větou odsuzujícího rozsudku uzavřel, že obviněný poškozenému "popsaným způsobem bránil v inkriminované době užívat předmětné nemovitosti" (str. 3 jeho usnesení), což by dokonce mohlo vyvolávat dojem, že uvažoval o odlišné právní kvalifikaci (srov. ustanovení § 249a odst. 2 tr. zák.).

Bude proto na okresním soudu, aby se v dalším řízení uvedené problematice věnoval s daleko větší pečlivostí než v dosavadním řízení. Ta totiž bezprostředně souvisí s další námitkou obviněného, že soudy se nezabývaly jeho přesvědčením, že do rozhodnutí v občanskoprávním sporu může předmětné objekty užívat. Ve své podstatě jde tedy o výhradu vztahující se k subjektivní stránce jeho jednání.

Jakkoliv není pochyb o tom, že z hlediska subjektivní stránky se u trestného činu neoprávněného zásahu do práva k domu, bytu nebo k nebytovému prostoru podle § 249a odst. 1 tr. zák. vyžaduje úmysl [§ 4 písm. a), b) tr. zák.], je třeba uvést, že naposledy uvedená námitka obviněného nemůže být z pohledu závěru o protiprávnosti užívání zmiňovaných objektů významná. Tento závěr totiž není vázán na pravomocné rozhodnutí soudu o povinnosti obviněného vyklidit určitý prostor, ale primárně je založen na tom, že nájem takového prostoru skončil (již shora bylo uvedeno, že se tak stalo dne 28. 2. 2003). Pak by ovšem nemělo být sporu ani o tom, že obviněnému je třeba přičítat zavinění přinejmenším v nepřímém úmyslu podle § 4 písm. b) tr. zák.

K objasnění subjektivní stránky jednání obviněného sice není nezbytně nutné v průběhu dalšího trestního řízení opatřovat od příslušných soudů spisy vztahující se k občanskoprávním sporům mezi obviněným, resp. E. B. na straně jedné a poškozeným J. S. na straně druhé, bude však vhodné, aby okresní soud i těmito spisy dokazování doplnil, neboť mu to nepochybně přispěje k ucelenějšímu a komplexnějšímu pohledu na celkovou problematiku věci. Na nalézacím soudu totiž bude, aby se v neposlední řadě vypořádal též s námitkou obviněného, že skutek, jímž byl uznán vinným, nedosahuje potřebného stupně nebezpečnosti činu pro společnost ve smyslu § 3 odst. 2 tr. zák.

Stupeň nebezpečnosti činu pro společnost je podle § 3 odst. 4 tr. zák. určován zejména významem chráněného zájmu, který byl činem dotčen, způsobem provedení činu a jeho následky, okolnostmi, za kterých byl čin spáchán, osobou pachatele, mírou jeho zavinění a jeho pohnutkou. Z uvedeného příkladného výčtu je zřejmé, že jde o celou škálu okolností, které je třeba v každém konkrétním případě pečlivě zvažovat.

Z odůvodnění rozhodnutí soudu prvního, resp. druhého stupně však nelze zjistit, zda a případně jakým způsobem se soudy s uvedenou otázkou vypořádaly. V rozsudku okresního soudu úvahy v tomto směru téměř absentují (s výjimkou paušální formulace, že obviněný … svým společensky nebezpečným jednáním naplnil ve všech zákonem požadovaných znacích skutkovou podstatu …) a vyčíst je nelze ani z usnesení odvolacího soudu (ten zase jen paušálně uvedl, že … ve shodě se soudem I. stupně pak dospívá k závěru, že stupeň společenské nebezpečnosti popsaného jednání je vyšší než nepatrný).

Proto bude povinností v prvé řadě nalézacího soudu při novém rozhodování ve věci zvažovat i materiální stránku jednání obviněného. V rámci ní musí vzít v úvahu i to, že trestněprávní kvalifikaci určitého jednání, které má ve své podstatě soukromoprávní základ, jako trestného činu, je třeba považovat za krajní právní prostředek, který má význam především celospolečenský, tj. z hlediska ochrany základních společenských hodnot. V zásadě však nemůže sloužit jako prostředek nahrazující ochranu práv a právních zájmů jednotlivce v oblasti soukromoprávních vztahů, kde závisí především na individuální aktivitě jednotlivce, aby střežil svá práva, jimž má soudní moc poskytovat ochranu. Je nepřijatelné, aby tuto ochranu aktivně přebíraly orgány činné v trestním řízení, jejichž úkolem je ochrana převážně celospolečenských hodnot stanovených v trestním zákoně a vymezených v jednotlivých skutkových podstatách trestných činů, nikoliv ochrana konkrétních subjektivních práv jednotlivce, jež svou povahou spočívají v soukromoprávní sféře, a které nechrání trestní právo (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 7. 2005, sp. zn. 5 Tdo 897/2005).

Z uznávaného principu právního státu, jímž je chápání trestní represe jako prostředku ultima ratio, vyplývá, že

ochrana závazkových vztahů má být v prvé řadě uplatňována prostředky občanského a obchodního práva a teprve tam, kde je taková ochrana neúčinná a kde porušení občanskoprávních vztahů naplňuje znaky konkrétní skutkové podstaty trestného činu a svou intenzitou dosahuje předpokládaného stupně společenské nebezpečnosti, je namístě uplatňovat trestní odpovědnost. V právním státě je zásadně nepřípustné, aby prostředky trestní represe sloužily k uspokojování subjektivních práv soukromoprávní povahy, nejsou-li vedle toho splněny všechny předpoklady vzniku trestněprávní odpovědnosti, resp. nejsou-li tyto předpoklady zcela nezpochybnitelně zjištěny. Právní řád, byť vnitřně diferencovaný, tvoří jednotu a jako s takovým je třeba s ním zacházet při aplikaci jednotlivých ustanovení a institutů, a proto, pokud jde o naplnění objektivních i subjektivních znaků trestného činu, při promítnutí principu trestněprávní represe jako posledního prostředku – „ultima ratio" – nemůže být ignorována občanskoprávní stránka věci (srov. k tomu také nálezy Ústavního soudu pod sp. zn. I. ÚS 4/04, I. ÚS 558/01 aj.). Princip subsidiarity trestní represe totiž vyžaduje, aby stát uplatňoval prostředky trestního práva zdrženlivě, to znamená především tam, kde jiné právní prostředky selhávají nebo nejsou efektivní.

Nejvyšší soud vzhledem ke všem těmto skutečnostem dospěl k závěru, že usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 20. 4. 2005, sp. zn. 5 To 129/2005, spočívá na nesprávném právním posouzení skutku jako trestného činu neoprávněného zásahu do práva k domu, bytu nebo k nebytovému prostoru podle § 249a odst. 1 tr. zák., jak mu oprávněně vytýká dovolání obviněného. S ohledem na shora uvedené důvody pak nemohl obstát ani rozsudek Okresního soudu ve Žďáře nad Sázavou ze dne 15. 2. 2005, sp. zn. 2 T 19/2004.

Proto Nejvyšší soud k dovolání obviněného B. K. podle § 265k odst. 1 tr. ř. zrušil obě uvedená rozhodnutí a současně podle § 265k odst. 2 tr. ř. zrušil všechna další rozhodnutí na zrušená rozhodnutí obsahově navazující, pokud vzhledem ke změně, k níž došlo zrušením, pozbyla podkladu. Podle § 265l odst. 1 tr. ř. přikázal Okresnímu soudu ve Žďáře nad Sázavou, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl.

Po zrušení uvedených rozhodnutí se trestní věc obviněného vrací do stadia řízení před soudem prvního stupně. Povinností tohoto soudu bude při dodržení všech v úvahu přicházejících ustanovení trestního řádu věc znovu projednat ze všech hledisek, na něž Nejvyšší soud v tomto rozhodnutí upozornil, znovu posoudit skutek, pro který je obviněný stíhán, přesně jej vymezit a ve skutkové větě popsat, a především jej v souladu se zákonem právně posoudit (přitom musí respektovat ustanovení § 265s odst. 1 tr. ř.).

Dospěje-li soud prvního stupně opětovně k závěru o vině obviněného a bude-li znovu uvažovat o uložení trestu, musí věnovat pozornost jak výroku o takovém trestu, tak i dalším výrokům, které by měly ve výroku o vině svůj podklad, přičemž musí respektovat ustanovení § 265s odst. 2 tr. ř.

© EPRAVO.CZ – Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- Katastr nemovitostí
- Insolvence a SJM
- Vedlejší účastník
- Plat
- Podnájem bytu (exkluzivně pro předplatitele)
- Pojištění (exkluzivně pro předplatitele)
- Předkupní právo (exkluzivně pro předplatitele)
- Restituce (exkluzivně pro předplatitele)
- Spotřebitel (exkluzivně pro předplatitele)
- Odporová žaloba
- Autonomie vůle (exkluzivně pro předplatitele)